

Nils Funcke: Självklart ska Sverige samarbeta med Nato och EU – men de nya spionlagarna hotar vår yttrandefrihet

Uppdaterad i går 10:36 Publicerad i går 08:28

ÖB Micael Bydén och statsminister Ulf Kristersson (M). Foto: Henrik Montgomery/TT

På kort tid har flera nya brott införts som alla hotar svenskars rätt till fri åsiktsbildning. Ryssland är ett genuint hot, men de säkerhetssamarbeten som ingåtts har medfört en lagstiftning som går för långt.

SOMMARRÖSTER. Under sommaren bjuder ledarredaktionen in några av sina favoritskribenter att breda ut sig med valfritt ämne. Nils Funcke är journalist och yttrandefrihetsexpert.

Utvald läsning i din mejlbox

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

[Skaffa nyhetsbrev](#)

Ryssland invaderar Estland. Sverige är i krig och regeringen beslutar om höjd beredskap. Aktiviteten ökar på de platser i Sverige som USA:s armé disponerar enligt DCA-avtalet.

”Kalla Fakta” och ”Uppdrag Granskning” utrustar en uppgiftslämnare med dold kamera och en geigermätare som med hjälp av en tredje person får tillträde till ”restricted areas” inom flygflottiljen i Uppsala. Uppgifterna att USA lagrat taktiska kärnvapen utan att den svenska regeringen informerats publiceras i TV4 och SVT.

USA trycker på och den svenska regeringen anmodar Justitiekanslern att väcka åtal. Efter domstolsprövning, där bland annat ett anonymt vittne hörts, fälls utgivarna för obehörig befattning med hemlig uppgift. Meddelaren avslöjas genom hemlig avlyssning av en vid krets personer i preventivt syfte. Även samtal med journalister bandas. Åklagaren genomför husrannsakingar på redaktionerna.

Utgivarna, två reportrar liksom meddelaren döms till tre års fängelse för bland annat grov obehörig befattning med hemlig uppgift. Domstolen anser att brottet är allvarligt och beslutar att dra in TV4:s sändningstillstånd, vilket gör att kanalen går i konkurs. Medhjälparen som möjliggjort publiceringen rannsakas av en amerikansk militärdomstol.

Mediemyndigheten drar in tidningarnas mediestöd. Polisen nekar Svenska Freds tillstånd att demonstrera utanför Rosenbad. Icke tillståndsgivna möten på bland annat campus i Uppsala upplöses av polisen.

Parallellt drar regeringen i lydnadstrådarna som löper från Rosenbad till TV-huset med stöd av bestämmelsen i sändningstillståndet att SVT ska ”lyda direkt under regeringen” om regeringen beslutar det. SVT får en delvis ny styrelse som utser en vd och utgivare som tjänat sina sporrar i Granskningsnämnden. Göteborgs-Posten och Dagens ETC döms för förolämpning av tjänsteman sedan tidningarna tagit heder och ära av de domare som dragit in TV4:s sändningstillstånd.

Mediemyndigheten drar in tidningarnas mediestöd. Polisen nekar Svenska Freds tillstånd att demonstrera utanför Rosenbad. Icke tillståndsgivna möten på bland annat campus i Uppsala upplöses av polisen. Manifestationerna mot kärnvapen på svenskt territorium anses utgöra en fara för Sveriges säkerhet.

Ovanstående synnerligen komprimerade scenario kommer aldrig att inträffa. I varje fall inte i sin helhet. Det ska ses som ett försök att konkretisera de möjliga följderna av några av de lag-

och grundlagsändringar som genomförts sedan 2015 och de förslag som nu bereds. Underlagen är beställningsverk, och ofta framtagna under tidspress av lojala ensamutredare.

Nils Funcke. Foto: Filip Powidzki Casserblad

Inskränkningarna har var för sig ägnats ett förstrött intresse. Ytterst få ser skogen för alla träd och att deras samlade effekt blir förödande för det som definierar den svenska demokratin: den fria åsiktsbildningen. Inte nödvändigtvis genom att bestämmelserna används utan för att de verkar som ett damoklessvärd.

Även om man på finskt maner "tar det lite kallt" måste hotet från Ryssland tas på största allvar. Det är en diktatur ställd på krigsfot utan grundläggande rättsstatsprinciper, fria val och yttrandefrihet. En aggressiv stat som betraktar självständiga grannländer som en styggelse och ett hot.

Nationer som Sverige måste stärka sin säkerhet genom samarbete med andra länder, antingen bilateralt eller genom mellanstatliga organisationer som FN, EU och Nato. Internationellt samarbete bygger på tillit som i sin tur kräver straffbestämmelser för att upprätthållas. Men de straffbestämmelser som införts är alltför långtgående och oförutsebara.

● I januari 2023 infördes tre nya brott: utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri och obehörig befattning med hemlig uppgift. Gärningarna är straffbara även när de begås i medier som omfattas av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Den för Sverige unika meddelarfriheten bryts och det blir tillåtet att efterforska vem som lämnat en uppgift som kan antas allvarligt störa Sveriges samarbete. Hemliga tvångsmedel som telefonavlyssning får användas och är utformade så att även kontakter med journalister kan bandas och användas vid lagföring.

Kontentan är att även demokratier är opålitliga när det gäller att

upprätthålla yttrandefriheten om ”statsnyttan” kräver det.

- Vilka uppgifter som ska beläggas med sekretess fastställs normalt av Sveriges riksdag. Men enligt regeringen förekommer det andra ”känsliga uppgifter” inom det internationella samarbetet som bör vara hemliga. Undantagen för att utlandsspioneri och obehörig befattning med hemlig uppgift ska vara straffria är svårförutsebara och en prövning kan som regel endast göras i efterhand då skadan för en uppgiftslämnare redan är ett faktum.
- Genom grundlagsändringen 2019 infördes en delegationsbestämmelse i yttrandefrihetsgrundlagarna som ytterligare öppnar för att bistå andra länder med utredningsåtgärder som till exempel förhör och beslag även inom det tryckfrihetsrättsliga området. Frågan flyttades från grundlag till vanlig lag. Jurysystemet anses inte längre utgöra en grundläggande rättsprincip för att lämna rättsligt bistånd.
- Presstödet har sedan det infördes för över 50 år sedan fördelats efter mätbara kriterier. Prövningen har varit blind för själva innehållet. Med det nya mediestödet ska en myndighet, Mediestödsnämnden, värdera även innehållet utifrån kraven på ”allsidighet”, ”hög kvalitet” – och medier som ”väsentligt verkar mot grunderna för det demokratiska styrelseskicket” ska inte beviljas stöd. Det öppnar för godtycke i synnerhet mot oppositionella medier i händelse av krig och krigsfara.
- Regeringen vill öka kontrollen av 660 kommersiella radio- och tv-kanaler. Det ska bli möjligt att återkalla sändningstillstånd om verksamheten kan skada Sveriges säkerhet. Till exempel utlandsspioneri och obehörig befattning med hemlig handling ska kunna utgöra grund för återkallelse. Att beivra ett enskilt brott är en sak men att dra undan förutsättningarna för en verksamhet är en modern variant av Karl XIV Johans indragningsmakt under första halvan av 1800-talet och strider mot förbudet mot hindrande åtgärder.

Slutsatsen är att straffbestämmelser behövs för att skydda den fria åsiktsbildningen, men att de måste vara proportionerliga och sakna utrymme för extensiva tolkningar som motverkar.

Kontentan är att även demokratier är opålitliga när det gäller att upprätthålla yttrandefriheten om ”statsnyttan” kräver det. Erfarenheterna från Sverige under andra världskriget förskräcker.

Läs också:

[Parisa Amiri: Kronor nu eller Kumla sen – det behöver man inte vara lärare för att förstå](#)

[Aron Lund: Allt faller sönder – Mellanösterns problem är mycket större än Gazakriget](#)